

Den næste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om udlån til statshusmandsbrug m. m.

(Lovforslaget findes i tillæg A. sp. 417, fremsættelsen i tidenden sp. 1226).

Teichert: Jeg har ikke ret mange bemærkninger at gøre til det foreliggende lovforslag, fordi jeg finder det unødvendigt at gå i detaljer, da lovforslaget er meget tydeligt affattet og den højtærede landbrugsminister i den skriftlige fremsættelse har motiveret lovforslaget klart og præcist.

Udlånsloven er jo velkendt i det høje ting, da vi får den til behandling hver gang, der sker forandringer i de økonomiske forhold, som gør en ajourføring nødvendig. I henhold til de foreliggende oplysninger udgør prisstigningen ved opførelse af nye bygninger 12,7 pct. En sådan stigning kan ikke bæres af de unge mennesker, der ønsker at gøre brug af statshusmandsloven for derved at komme i besiddelse af egen bedrift. Det er i forvejen dyrt at starte, kapitalbehovet er større end nogen sinde. Skal en alt for stor del af egenkapitalen investeres i bygninger, går det ud over investeringerne i produktionsapparat, inventar, besætning, udsæd, kunstgødning m. m. Ud fra disse betragtninger er en regulering afgjort nødvendig.

De sidste års udvikling inden for landbruget med en dalende forrentningsprocent burde medføre dalende priser på jord og ejendom, men det modsatte er tilfældet, og derfor er jeg også på dette punkt enig i forslaget om en forhøjelse af jordkøbslånene. Skal der fortsat være mulighed for ad denne vej at oprette nye selvstændige landbrug, er denne regulering nødvendig.

Lad mig i øvrigt tilføje, at den usikkerhed, vi vel alle føler med hensyn til fremtiden, også giver sig udslag i selve udformningen af lovforslaget. Der foreslås en nedsættelse på 7 mill. kr. til oprettelsen af nye brug, og lånesatsen til den mindste bygningstype er fjernet, fordi den ikke mere passer til de krav, der stilles. Beløbet til erhvervelse af tillægsjord til de for små brug og til udvidelse og modernisering af bygninger, som er nødvendiggjort af suppleringen, foreslås forhøjet med 3 mill. kr. Denne ud-

vikling taler sit tydelige sprog til os, og vi bliver nødt til at indstille os på at tage ved lære heraf.

Den industrielle udvikling og beskæftigelsessituationen, som vi kun kan glæde os over, har allerede bevirket en kraftig omstilling på landbrugets område. Denne omformning er ikke nær tilendebragt endnu, men efterspørgslen efter nye brug er stort set standset i adskillige områder, hvor industrien trækker de unge mennesker til sig.

Alligevel skal man efter min mening være forsigtig med at bedømme situationen derhen, at det er forbi med de mindre selvstændige ejendommers eksistensberettigelse. De har været og er stadig et uundværligt led i vor samfundshusholdning, og på samme måde repræsenterer de værdier, der ikke kan gøres op i kroner og øre.

Vi har jo i Jylland og især i Sønderjylland store folketomme områder, som kunne gøres produktive som erstatning for de store arealer, der hvert år sluges af samfundets behov. Disse områder kan give eksistens til mange dygtige familier i fremtiden, og efterspørgsel er der.

Til de partier, der vil løfte pegefingeren her i tinget og andre steder for at advare imod fortsat udstykning på de hidtidige vilkår, også med hensyn til brugsstørrelsen, vil jeg sige, at vi er undergivet udviklingens lov. Følger vi den ikke, vil befolkningen nok reagere og vise, hvilken vej vi skal gå også på det område.

Inden for mit parti har vi den samme usikre indstilling over for de mange problemer, der er i støbeskeen, som vel også andre partier kan have, men vi er interesseret i en brugsform, der giver den bedst mulige og billigst mulige produktion, og vi er interesseret i en udvikling, der skaber så mange selvstændige og levedygtige ejendomme som muligt, hvor familien kan klare det daglige arbejde ved egen indsats, betale hver sit og føre en tilværelse, der giver glæde i arbejdet. Det foreliggende lovforslag er et bidrag i den retning. Der kan være enkelte ting, som vi gerne vil tale med landbrugsministeren om, men det kan jo ske i det udvalg, der vil blive foreslået nedsat. Socialdemokratiet er interesseret i en fordomsfri drøftelse i dette udvalg og i en hurtig gennemførelse af lovforslaget.

Niels Eriksen: Det er nu snart 2 år siden, den store landbokommission blev nedsat, en kommission, som vi havde store forventninger til skulle fremkomme med tanker om landbrugets fremtidige struktur og landbrugets forhold i det hele taget. Kommissionen har nedsat forskellige underudvalg, bl. a. et, der i særlig grad skal beskæftige sig med landbrugsstrukturen og landbrugslovgivningen, derunder ændringer i landbrugsloven. Dette udvalg har arbejdet meget intensivt og er nu så langt fremme, at det i meget nær fremtid vil kunne afgive betænkning. Jeg finder det derfor højest mærkeligt, at den højtærede landbrugsminister fremsætter forslag til lov om udlån til statshusmandsbrug, før en sådan betænkning foreligger.

Landbrugets struktur er i støbeskeen, derom er vi vist alle enige, det erkender jo også det ærede medlem hr. Teichert, og jeg skal ikke i dag lægge op til en strukturdebat. Det er vist rigtigt, at vi venter med den, til landbrugslovforslaget bliver fremsat. Men den højtærede landbrugsminister ved, at de grænser, den nugældende statshusmandslov sætter for brugsstørrelser og udlån, efter de flestes opfattelse er alt for snævre og ude af kontakt med tiden i dag. I det hele taget er der intet, der tyder på, at det er udstykningsvejen, der fremover skal betrædes, snarere tværtimod.

Vi lever nu engang i teknikens tidsalder, og også landbruget tvinges til at tage den moderne teknik i anvendelse og dér finde de mest hensigtsmæssige former. Ser vi på udviklingen i andre lande, så peger den ikke i dag i retning af udstykning. F. eks. er antallet af landbrugsejendomme i USA i løbet af en 5 års periode gået tilbage med ikke mindre end 90 000. Siden 1940 har omkring 18 mill. mennesker forladt landbruget og taget arbejde i byer eller bymæssige bebyggelser, og ydermere fortæller statistikken, at $\frac{1}{4}$ af de tilbageblevne må tage gennemsnitlig 100 dages arbejde i byerne for at forøge deres indkomster. I løbet af 20 år er antallet af landbrugsmedhjælpere derovre gået tilbage med ca. 50 pct., men ved hjælp af moderne teknik er produktionen samtidig steget med ikke mindre end 57 pct.

Nu er dette ganske vist Amerika, men vi ser den samme udvikling i en række

lande, i Sverige endda stærkere, og vi kender jo også herhjemme tendensen. Mon der virkelig for alvor er nogen, der tror, at vi herhjemme fortsat kan hygge os i smug, medens denne udvikling foregår? Nej, vi må tage problemerne op og prøve at løse dem rationelt. Det har den landbougdom, der er tilbage, krav på. Den har nemlig heller ikke tillid til den landbolovgivning, der i øjeblikket gælder. Det kommer til udtryk ved, at der har meldt sig meget få ansøgere til nye brug, f. eks. har der i hele Fyns stift kun meldt sig to.

Ministeren har i sin fremsættelsestale taget sigte på, at der stilles mindre beløb til rådighed til oprettelse af nye brug og større beløb til rådighed for sammenlægning ved indkøb af mere jord, og tendensen her er sikkert rigtig, men fordelingen er måske helt forkert. Jeg tror, vi skal over til meget ændrede bygningsformer inden for de forskellige brugsstørrelser. Mon ikke kornladernes tid er forbi? Ovre hos os har vi set, at praktisk talt alle, eller i hvert fald et stort flertal også af mindre ejendomme, får høstet deres korn med mejetærskere; det er maskinstationerne, der ordner det. I det hele taget ved vi, at der skal en vis specialisering til inden for landbruget.

Jeg skal ikke gå i enkeltheder om lovforslaget, men kun nævne, at vi må søge at undgå uheldige investeringer, og dermed tænker jeg på mindstestørrelse og mindstelån. Det er jo sådan i dag, at 90 pct. af unge landmænd er tvunget til at købe i fri handel; og skal det tårnhøje renteniveau, vi har i dag, vedvare, vil der med de lånesatser, forslaget opererer med, blive en alt for stor forskelsbehandling.

Vi er tilhængere af, at der først skal optages størst mulige lån af private midler, og at der også må finde en renteregulering sted af lån af de offentlige midler. Vi skal nu med i et større fællesmarked. Også det vil øve indflydelse på landbrugets fremtidige struktur, men det er et helt kapitel for sig, som jeg ikke skal komme ind på.

Store spørgsmål for landbruget og for landbougdommen trænger sig på, og det er afgørende, at vi får dem løst rigtigt. Jeg føler mig ikke på sikker grund i dag, og vi ønsker, før vi tager stilling til det spørgsmål, vi her behandler, en betænkning fra land-

[Niels Eriksen.]

bokommissionen og forslag fra landbrugsministeren om en fremtidig landbrugslov.

Det glædede mig at høre, at det ærede medlem hr. Teichert sagde, at vi er under udviklingens lov og det må vi tage hensyn til. Det er det, mine bemærkninger har taget hensyn på. Vi må ikke i dag lægge os fast på noget, der ikke passer til den tid, vi lever i, og den tid, der kommer.

Niels Ravn: Det kan vel ikke benægtes, at det forslag til årlig udlånslov, vi behandler i dag, på visse områder måske betegner et skridt i den rigtige retning, idet der ifølge forslaget tænkes stillet færre penge til rådighed til oprettelse af nye brug samtidig med øgede muligheder for at skaffe midler til sammenlægning til fremskaffelse af tillægsjord. Det er for så vidt den linje, vi igennem år har stået på, dog er disse ændrede bevillinger jo fortsat sat ind i en lovgivning, der på alle andre områder fastholder den gamle linje. Det er naturligvis rigtigt, at de forskellige beløb til jordkøb, til bygninger o. s. v. er forhøjet i forhold til tidligere års lovgivning, men det er kun en forhøjelse, der har relation til en stedfunden prisstigning, en forhøjelse i relation til de oplysninger, man har fået fra statistisk departement. Det er ikke forhøjelser, der tager sigte på større brug, hverken med hensyn til jordareal eller med hensyn til bygninger

Om det, der her sker, at man nedsætter udlånsbeløbet med ca. 4 mill. kr., kan man jo sige, at det er udviklingen, der har dirigeret lovgivningen, og ikke, som det efter min mening skulle have været, lovgivningen, der har været i pagt med udviklingen. Man registrerer og konstaterer ganske enkelt, at de midler, der i tidligere år har været stillet til rådighed, har der ikke været bud efter; der har ganske enkelt ikke været mulighed for at få dem anvendt, at få ansøgere frem, der under de givne rammer, de givne vilkår, ville benytte denne lovgivning.

Vi har nu en kommission, der sidder og arbejder med disse ting, og efter pressens oplysninger, også efter det ærede medlem hr. Niels Eriksens udtalelser her i dag, kan vi måske i løbet af kort tid forvente i hvert fald en betænkning fra den på de områder, der har relation til de problemer,

vi diskuterer her i dag. Beklageligt er det imidlertid, at vi har skullet vente så længe. Jeg kan i denne forbindelse ikke lade være med at pege på, at havde man fulgt mit partis daværende ordfører, godsejer Tesdorpf, da han allerede i slutningen af 1940'erne i det høje ting opfordrede til nedsættelse af en landbokommission; så havde megen kostbar tid været indvundet, så havde det overvejselsens stadium, hvorpå vi i dag befinder os, været tilbagelagt, så vi i alt fald allerede nu havde kunnet indrette os således, at vi kunne følge den nye udvikling op; så havde dansk landbrug i dag stået konkurrencemæssigt — i hvert fald med hensyn til strukturen — bedre rustet over for de nye, store opgaver, som venter foran os i det nye, større markedsområde, vi har besluttet at søge ind i.

Vi sagde fra med hensyn til denne lovgivning for 4-5 år siden, og man må jo sige, at udviklingen i allerhøjeste grad har givet os ret. Hvis vi ser på, hvordan antallet af kvalificerede ansøgere fra 1958 frem til i dag er faldet, viser det sig jo, at det allerede da havde været rimeligt at gribe ind, havde været rimeligt at foretage en tilbundsående undersøgelse af, om den vej, vi var inde på, nu også var den rigtige. Jeg skal bare nævne, at i 1958 var der endnu 137 kvalificerede ansøgere; heraf fik de 103 bevilling. I 1959 faldt de to tal til henholdsvis 98 og 83, i 1960 til 70 og 62, og i indeværende år har der kun været 36 kvalificerede ansøgere, hvoraf 29 har fået bevilling. Det viser jo en klar udviklingslinje. Der er, som man vil se af disse tal, nogle få stykker af de kvalificerede, der ikke har fået nye brug. Det skyldes ganske enkelt, at en del af ansøgerne nok ønsker et nyt brug, men forudsætningen er, at det ligger i et ganske bestemt område; man føler sig af den ene eller anden grund knyttet til en bestemt egn, er stedbundet, og såfremt der ikke kan anvises jord i netop dette område, er man ikke liebhaver. Det er vistnok hovedforklaringen på dette område.

Det undrer mig, at man på denne baggrund: i 1961 29 bevillinger, alligevel mener at skulle stille 8 mill. kr. til rådighed til oprettelse af nye brug. Disse nye brug kan i hvert fald ikke engang beslaglægge halvdelen af det beløb, der her er tale om.

[Niels Ravn.]

Tilbage er så gartneribruget, og her ved vi jo alle at tallene er af en meget ringe størrelsesorden.

Når man ser den nuværende udlånslov, forsøger man naturligtvis, om jeg så må sige, at registrere udviklingen, der har fundet sted. Jeg har bemærket, at man med hensyn til udlån til opførelse af bygninger har slettet ordet „mindre“. I tidligere love har der stået „nye selvstændige mindre landbrug“, i år står der „nye selvstændige landbrug“. Ja, det er udmærket, at man sletter ordet „mindre“, det må være i erkendelse af den stedfundne udvikling, men rammerne, lovens formål og lovens muligheder, bliver desværre uændrede. Og så nytter det jo ikke meget, at man bare sletter et enkelt ord.

Jeg mærkede mig også, at i hvert fald det ærede medlem hr. Teichert nok erkendte, at der havde fundet en udvikling sted, men alligevel ville holde fast ved de gamle vaner, alligevel mente, at den udstykning, vi havde kendt, under den ene eller den anden form, også måtte fastholdes i fremtiden, og det ærede medlem vendte sig i den forbindelse imod dem med den løftede pegefinger, altså os, der tidligere har peget på den udvikling, som nu er konstateret, og som vi allerede dengang mente foregik. Men til dem med den løftede pegefinger, ærede medlem, må vi vist også efter senest faldne udtalelser henregne den højtærede landbrugsminister, og det er jo helt overflødigt i denne forbindelse at nævne det ærede medlem hr. Carl Petersen.

Den højtærede landbrugsminister har for ikke så længe siden i Husmandshjemmet — jeg beder om formandens tilladelse til et par korte citater — udtalt som sit synspunkt med hensyn til brugsstørrelse:

„Vi stiller efter en mindstestørrelse på 25-30 tdr. land middelgod jord.“

Det er jo en størrelse, som ikke har relation til den lovgivning, vi i dag beskæftiger os med. Hvis vi skal følge lovens bogstav, vil det ikke være muligt at komme op i denne størrelsesorden. Og går vi så videre i det ærede medlem hr. Teicherts tankegang og tænker på udstykning i almindelighed og dens udvikling fremover, hvad siger så den højtærede landbrugsminister? Han siger i samme udtalelse:

„Der vil være brug for fortsat udstykning i visse egne af landet, f. eks. Sønderjylland.“

Det er jo en tale, vi nikker genkendende til, det er en tale, vi har ført for år tilbage, da ville man bare ikke erkende, at vore synspunkter var rigtige. Nu er i hvert fald den højtærede landbrugsminister nået frem til det samme synspunkt med hensyn til udstykning i almindelighed. Der kan kun blive tale om særlige områder, visse egne — der nævnes Sønderjylland — og måske kan der blive tale om nyopdyrkede arealer; hvis man skal udnytte disse arealer, kan det også være rimeligt i visse tilfælde at oprette nye brug, men da i en størrelsesorden, der passer til tidens krav. Vi kan kun konstatere med tilfredshed, at den højtærede landbrugsminister har accepteret vore synspunkter, i dag giver udtryk for det standpunkt, vi som sagt for længst har erklæret at vi stod på.

Men når den højtærede landbrugsminister nu har disse synspunkter, den indstilling, han her har givet udtryk for, så undrer det mig, at vi — som også det ærede medlem hr. Niels Eriksen har fremført — igen skal diskutere denne lov på grundlag af de vilkår, der her gøres gældende.

Jeg vil gerne i denne forbindelse stille det spørgsmål til den højtærede landbrugsminister, om det virkelig er rigtigt, at vi om føje tid kan vente en betænkning fra landbokommissionen, der har relation til de ting, vi diskuterer i dag. Den højtærede minister er jo samtidig kommissionens formand, og jeg beder altså den højtærede minister i egenskab af formand for denne kommission sige, om vi kan forvente en sådan betænkning i den nærmest kommende tid, og hvis det er tilfældet, vil jeg gerne meget kraftigt henstille til den højtærede minister, at vi stiller disse ting i bero, så vi kan få et andet og mere hensigtsmæssigt udgangspunkt for vore drøftelser. Vi kommer ikke i bevillingsnød af den grund. Der er da et stykke tid til den 1. april, og skulle det være, har man før i en sådan situation fundet udveje for midlertidige bevillinger i en eventuel overgangstid.

Med hensyn til lovforslagets enkelte bestemmelser har jeg ikke mange bemærkninger at gøre. De giver udtryk for, at vi på disse områder efterhånden har en lovgiv-

[Niels Ravn.]

ning, der tenderer det forvirrede. Vi ændrer i udlånsloven uden samtidig at sikre os, at den bliver i overensstemmelse med statshusmandsloven, og vi ændrer i statshusmandsloven uden samtidig at sikre os, at den bliver i overensstemmelse med loven om landbrugsejendomme. Det er jo en ganske enkel kendsgerning, at med hensyn til sammenlægningen har vi i dag i statshusmandslovens § 58 bestemmelser, der er langt mere vidtgående end de tilsvarende bestemmelser i lov om landbrugsejendomme §§ 25-27; det betyder, at man administrativt gennemfører ting, som jeg finder rimelige; men man kan kun gennemføre det i relation til en lov, ved at man samtidig dispenserer fra bestemmelserne i en anden lov. Det giver usikkerhed, det er noget rod, og det giver vanskeligheder i administrationen. Derfor mener jeg, det må være rimeligt, hvis det virkelig er rigtigt, at denne betænkning er på trapperne, at vi henlægger den lovgivning, der her er tale om, indtil vi ser, hvilke synspunkter der fremkommer fra landbokommissionen.

Ja, ud fra disse få bemærkninger skal jeg som tidligere på mit partis vegne give udtryk for, at vi mener, at den lovgivning, der her er tale om, er ikke i pagt med tiden. Det er i en situation, hvor investeringsbehovet er stort, i vid udstrækning en fejlinvestering, vi her lægger navn til. En sådan lovgivning kan det konservative folkeparti, nu som før, ikke medvirke til, men vi vil gå ind i en fordomsfri drøftelse af landbrugets struktur og vil søge frem til det for erhvervet bedst mulige, således at flugten fra land til by i hvert fald kan standses, og således, at de bedst kvalificerede, de, der skal bære traditionen i dansk landbrug videre, i hvert fald animeres til at blive i det erhverv, hvori de er opvokset, til gavn for dem selv og for det land, vi alle tilhører.

Axel Sørensen: Jeg vil på det radikale venstres vegne anbefale det foreliggende

lovforslag og vil gerne knytte nogle enkelte bemærkninger dertil.

Det er beklageligt, at der fra denne talerstol har lydt sådanne udtalelser om landbruget, at man måtte få det indtryk, at danske landbrugere er selvpogivende. Det kan ikke være meningen med den smule, vi kender til hele den nye tid, at vi nu skal træffe den bestemmelse, at fremtidens landbrug skal være på 50-60 tdr. land, hvor mand og kvinde er henvist til at slæbe deres liv hen og ikke vil være i stand til at skabe sig et hjem. Det var det, den ærede foregående taler ønskede.

Man har ment det forsvarligt igennem det foreliggende lovforslag at ændre udlånsrammen ved at nedsætte udlånet til det private jordkøb fra 15 mill. kr. til 8 mill. kr., medens nogle bevillinger, der drejer sig om jordkøb, med større lån til sammenlægning o. s. v. forhøjes. Jeg mener imidlertid, at vi må se, hvordan den nye tid vil forme sig, og hvorledes de vilkår bliver, som der skal arbejdes under. Nogle har gennem deres udtalelser om den retningslinje, vi har set i nogle år, hvor industrien har formået ikke alene at opsuge sit eget forøgede overskud i byerne, men også at drage hele landbrugets forøgede overskud ind til beskæftigelse i byerne, søgt at propagandere imod, at dansk landbrug i dag kommer til at indtage en rimelig stilling, når det gælder de unges fremtid. Man har præciseret, at dette skulle være årsagen, men er det nu rigtigt? Jeg vil anføre, at jeg, hvor jeg bor, som nabo har en ny landbrugsskole, der den 3. november modtog 132 elever, medens et antal elever, som ikke kunne få plads, måtte vente til næste år med at komme på den skole, de ønsker at gå på. De fleste af eleverne — en 70-80 stykker — bliver på skolen i 9 måneder for at dygtiggøre sig. Tror man, de gør det for at indtage en plads inde i købstaden? Er de egentlige landbrugsudøvere, der i dag sidder på bedrifterne, virkelig så opgivende over for de unge, der faktisk gerne vil gå i de ældres spor? Nej, de unges skolegang

[Axel Sørensen.]

er indledningen for dem til at blive deres egen herre ved at dyrke egen jordlod, stor eller lille. De vil vise, at de har dygtiggjort sig til en bondes gerning, og at de nok tør give sig i kast med de store omkostninger og afdrag, som de af de ældre er blevet advaret imod.

Men for disse unge mænd og kvinder, der har søgt at bringe deres uddannelse i orden, for at de kan have alle betingelser for at gå ind til en landbofamilies gerning, rejser der sig ofte det spørgsmål: hvorfor udnytter statens jordlovsudvalg ikke i stærkere grad sin forkøbsret? Skete det, kunne sådanne unge nemlig opnå at få jord på deres hjemegn uden at være nødt til at købe jord til en landbrugsbedrift i almindelig handel.

Siden mekaniseringen tog fart omkring 1950, har det vist sig, at alle jordbrugere vil have mere jord. Ingen vil sælge, til trods for at der viser sig stadig større vanskeligheder med at klare medhjælperproblemet i gårdbruget og det større landbrug. Jeg tror, at hvis man i dag søgte at ændre ved landbrugsforpligtelsen, ville det resultere i, at de omtalte små husmandsbrug ville blive opkøbt af landmænd, der på grund af mangel på arbejdskraft ellers har nok at gøre med at få passet den jord, de i forvejen har.

Jeg kan derfor gå ind for den linje, der kan spores i lovforslaget. Jeg kan gå ind for, at der foreløbig stilles de 3 mill. kr. mere til rådighed til køb af tillægsjord, således at husmandsbrug kan bringes op på en passende størrelse, som en familie under almindelige forhold kan klare. Jeg kan også godkende de forhøjelser, der finder sted i lånebeløbet til oprettelse af gartnerier, såvel hvor det drejer sig om jordkøbslån som om lån til bygninger. For drivhusenes vedkommende foreslås lånet forhøjet fra maksimalt 28 500 kr. til 35 000 kr.; derved åbnes der mulighed for, at disse drivhuse kan forsynes med varmeinstallation, hvorved deres effektivitet bliver forøget. Såfremt Danmark indtræder i fællesmarkedet, vil det efter mit partis opfattelse være af stor værdi, at gartnerierne på denne måde får mulighed for at hævde sig under de nye forhold. Måske vil en stærkere rationalisering og specialisering være nødvendig, og derfor bør et lån som det, der kan gives

husmandsbrug til tekniske installationer, også gives til gartnerier og drivhuse, og dette bør medtages i lovforslaget.

I øvrigt finder jeg det ikke rimeligt, at det foreliggende lovforslag danner grundlag for de fremtidige retningslinjer for brugsudstyknings. Landbokommissionen har jo beskæftiget sig med dette forhold, og der kan som allerede nævnt inden længe ventes udsendt en betænkning herom. Det må håbes, at man herigennem vil kunne få mere nøgterne og saglige retningslinjer for, hvordan man tænker sig den fremtidige udvikling i dansk landbrug. Det må håbes, at man også tager familiebruget med sine 6-10 ha med, for det har både driftsøkonomisk og samfundsmæssigt, men også menneskeligt, virket højnende for det mindre landbrugs udøvere, og man kan derfor ikke nævne det uden at betegne det som en succes. Det er den linje, mit parti har bygget på og også vil bygge på i fremtiden.

Med disse ord skal jeg anbefale lovforslaget.

Morten Lange: Som det allerede er sagt til trivialitet fra denne talerstol, er det jo et lidt akavet tidspunkt at diskutere det foreliggende lovforslag på, fordi det naturligvis må ske i skyggen, eller man kunne sige i lyset af, hvad landbokommissionen kunne tænke sig at komme med af anskuelser. Jeg er dog ikke af den opfattelse, at vi nødvendigvis bør udskyde denne diskussion for at se, hvad landbokommissionen finder ud af.

Dette lovforslag er jo næsten en årlig genganger, og landbokommissionens betænkning kan jo få virkning på denne lovgivning fra næste år, hvis det ikke nås i år. Det nås nok, og lad os blive fri for på dette vigtige område at få det, vi ofte bliver beskyldt for, lovjaskeri, sådan at vi, når vi får en betænkning ind ad døren, straks skal omsætte den til en eller anden lov, inden betænkningen har været diskuteret rundt omkring, og inden vi har fået et klart indtryk af den. Jeg synes altså ikke, at en udskydelse er nødvendig, medmindre landbokommissionen barsler med et eller andet overordentlig levkraftigt barn og vel at mærke gør det hurtigt.

I øvrigt er det klart, at lovforslaget, som

[Morten Lange.]

det foreligger her, indeholder nogle principper, som åbenbart er en foruddiskontering af, hvad landbokommissionen formodes at komme til. Der foreslås nedsættelse af udlånsbeløbene til selvstændige brug; til gengæld foreslås en forøgelse af udlånsbeløbene til køb af tillægsjord. Det er en linje, mit parti ikke kan have nogen særlige indvendinger imod, som forholdene ligger i dag. Det er dog højst sandsynligt, at vi ved nærmere diskussion af lovforslaget vil komme til den opfattelse, at maksimumstørrelsen af de udlånsbeløb, man stiller til rådighed, måske nok er holdt i underkanten, og at det vil være rimeligt at yde noget større lån for derigennem dels at kunne få lidt større husmandsbrug ud af det, dels også at kunne få lidt bedre teknisk svarlige bygninger. Vi må være klar over, at landbrugsejendomme som regel bygges med henblik på at holde 50-60 år frem i tiden, og hvis bygningerne skal have værdi så langt frem i tiden, må der tænkes godt over det; der må lægges mange planer for at få rationelle og gode bygninger, og man må være indstillet på, at det betyder større bekostning, så måske skal man hæve de enkelte lånebeløbs maksimumsgrænse. Den tendens har jeg ikke noget imod i al almindelighed.

For øvrigt er det jo ikke alene landbokommissionens manglende betænkning, der giver os vanskeligheder ved diskussion af dette lovforslag. Det er også selve spørgsmålet om den strukturændring, markedsproblemerne giver os. Jeg må sige, at hvis det virkelig er de forskellige partiers alvorlige mening, at de vil føre os ind i fællesmarkedet og dermed skabe så dårlige kår for husmændene, som det tegner til, er det selvfølgelig betænkeligt overhovedet at opmuntre til oprettelse af nye husmandsbrug. Nu er det jo sådan, at vi ikke er kommet ind i dette fællesmarked endnu, og det kan hælde, at vi aldrig kommer det. Derfor skal vi gerne fortsætte med denne beskeden opmuntring til udstykning af jord, men vi må gøre os klart, at hvis vi stadigvæk fører en politik henimod tilslutning til fællesmarkedet, så er der ingen tvivl om, at det kan blive overordentlig vanskelige kår, man byder de husmandsbrug, der bliver oprettet efter denne lovgivning.

For at være en lille smule konstruktiv også i denne forbindelse skal det tilføjes, at jeg nok tror, at det i hvert fald bliver nødvendigt at give husmandsbrugene en mere varieret struktur. Nu har man bundet sig til lån til en lang række forskellige typer virksomheder, som dog er nogenlunde fastlåst til traditionen. Jeg er ved at tro, at man måske i udvalget kunne finde på at få denne strenge begrænsning af lovens forskellige stykker opløst noget mere i kanterne, således at de brug, man kan oprette, var af et mere varieret tilsnit og måske bedre kan svare til de omlægnings-tendenser, som er i gang i landbruget. Det er jo meningen at fremme disse tendenser med lovgivningen snarere end at hæmme dem ved at sige: nu har vi kørt på den måde i så mange år, og så skal det være ligesådan i fremtiden. Jeg tror, at en blanding af husmands- og gartneribrug i højeste grad kan have fremtiden for sig. Det er sådan, at man i loven i hovedsagen sonderer mellem de to ting. Måske man kunne lave en syntese på det punkt. Det kunne være nyttigt.

Jeg har hørt de ærede ordføreres bemærkninger til disse spørgsmål, og den tendens, som man som sædvanlig møder her, når vi snakker om husmandsbrugene, har også vist sig denne gang. Jeg synes unægtelig, det er noget dristigt, når det ærede medlem hr. Niels Eriksen som støtte for, at nu skal vi have færre brug her i landet, giver sig til at fremdrage en statistik fra Nordamerikas Forenede Fristater, hvor der efter sigende skulle være blevet nogle færre landbrug. Et bare overfladisk kendskab til landbrugsstrukturen i USA vil hurtigt vise, at nedlægning af landbrug dér og nedlægning af landbrug i Danmark er to i høj grad forskellige processer. Der er heller ikke tvivl om, at det er vanskeligt at sammenligne med Sverige, hvor man har meget store arealer, som landbrugsmæssigt ligger uden for det, som med et meget fint ord, et geografisk begreb, hedder økumene. Jeg tror, der findes uegnede landbrugsarealer i Sverige, hvor man i høj grad nedlægger brug, men vi har ikke tilsvarende brug her i Danmark. I hvert fald er det overordentlig vanskeligt at sammenligne. Selvfølgelig, hvis man afvander Skjern Å, bliver der måske noget mere dér, men det

[Morten Lange.]

er den slags afvandingsgrænsegebetter, vi skal opgive; det ses knebent i en statistik.

Jeg var endvidere noget rørt over at høre, det ærede medlem hr. Niels Eriksen syntes, at husmændene da også skulle betale noget højere rente. Det må slås fast så klart, som det kan blive gjort, at renteniveauet her i Danmark er uanstændig højt, det er urimelig højt, og at en hvilken som helst lov, som på et bare nogenlunde fornuftigt område tilbyder en rimelig rente, kan være helt sikker på at have mit partis støtte. Jeg synes bare, at den lovgivning også snart skulle til at smitte af på renten i dens helhed, så kunne vi måske slippe for at lovgive om renten og nøjes med at holde os til et almindeligt renteniveau.

Med disse spredte bemærkninger her ved første behandling skal jeg tilsige velvillig udvalgsbehandling og håbe på, at vi kan få denne lov færdig i nogenlunde hæderlig tid.

Bækgaard: Ved behandlingen sidste år af den tilsvarende lovgivning gav jeg udtryk for, at vi fandt loven om udlån til oprettelse af selvstændige husmandsbrug overflødig, og at den burde erstattes med en lov om sammenlægning af urentable småbrug, eventuelt en særlig lov om gartnerier m. m. Derfor kan mit parti være tilfreds med, at det foreliggende lovforslag netop går i den retning. Det kan måske skyldes, at landbrugets påkrævede strukturændringer har overbevist den højtærede landbrugsminister herom, og det skyldes vel også, at der næsten ingen låneønsker har været. Det var det, det ærede medlem hr. Niels Ravn kom frem med for lidt siden.

Efter referat i pressen og også som fremhævet af det ærede medlem hr. Niels Eriksen kan der vel ventes et lovforslag først i det nye år fra landbokommissionen. Jeg deler det ærede medlem hr. Niels Ravns ønske om, at denne lovgivning vil blive en del af det lovforslag, som til sin tid kommer ud af kommissionens arbejde. For vi mener, at den lovgivning, vi her drøfter, er overflødig, og vi vil gerne, når forslaget fra landbokommissionen til sin tid kommer, være med til at se på, om vi derudfra kan få en fornuftig ordning på landbrugsproblemerne.

Landbrugsministeren (Skytte): Jeg vil gerne takke ordførerne for deres bemærkninger. Mest takker jeg selvfølgelig dem, der har givet tilslutning til lovforslaget.

Jeg skal knytte et par bemærkninger til de udtalelser, der er faldet her, idet jeg vil forudskikke den bemærkning, at jeg for min del ville foretrække, om vi kunne vente med en debat om landbrugets struktur, til et forslag kommer til behandling i tinget efter det arbejde, der er udført i landbokommissionen, og de resultater, vi dér når til. Jeg vil gerne sige til det ærede medlem hr. Teichert, som er parat til en fordomsfri forhandling, at det dækker også min indstilling i dette spørgsmål. Her burde jeg også tage det ærede medlem hr. Niels Ravn med, men når jeg nu hører det ærede medlem fremsætte nøjagtigt de samme synspunkter, som han i mange år har fremsat, og derefter erklære, at han fordomsfrit vil drøfte sagen, tror jeg, det er en speciel form for konservativ fordomsfrihed, som jeg ikke på forhånd ventner mig de store resultater af. Men vi får se.

Det ærede medlem hr. Niels Eriksen syntes, det var meget underligt, at jeg havde fremsat dette lovforslag netop nu. Deroverfor vil jeg gerne sige, at jeg synes, det er meget underligt, at netop en mand, der i så mange år har beskæftiget sig med disse spørgsmål, fremsætter en sådan udtalelse. Det er en gammel regel, at lovforslag om udlån til statshusmandsbrug fremsættes inden 1. december, og de år, det ikke sker, plejer jeg at få bebrejdelser for det; det tør jeg ikke sige at netop det ærede medlem hr. Niels Eriksen har givet mig; det kan være, han har undertrykt dem, selv om han i og for sig mente, jeg burde have dem.

Når lovforslaget fremkommer nu, er det kort og godt, fordi det plejer det at gøre, for det første — og det er det vigtigste — af hensyn til folketingets arbejde og dernæst af hensyn til den administration, som skal føre denne lovgivning ud i praksis. Det ville være urimeligt, om folketinget ikke havde god tid til at behandle disse lovforslag, og det ville være urimeligt, om de blev vedtaget så sent, at administrationen af den grund ikke kunne føre dem ud i praksis på rimelig måde, sådan forstået at

[Landbrugsministeren.]

det ville være urimeligt, om de, der skal have lån efter denne lov, skulle vente på dem, fordi folketinget ikke havde kunnet gøre loven færdig. Jeg forstår altså ikke, at der kan være nogen som helst grund til undren over, at lovforslaget kommer nu.

Dernæst vil jeg gerne sige til det ærede medlem hr. Niels Eriksen, at jeg tror faktisk ikke, det ærede medlem inderst inde mener det, han sagde om, at vi skulle stile imod den bedste udnyttelse af teknikken og finde den brugsstørrelse, hvori den fandt sted. Når jeg siger, jeg ikke tror det, er det, fordi det er min bedste overbevisning, som jeg også tror det ærede medlem er enig i, at dér, hvor man bedst kan gøre det, og dér, hvor også den bedste forrentningsprocent er i landbruget i dag, er på gårde med over 1 000 tdr. land jord. Jeg kunne i og for sig fristes til at bede det ærede medlem om en udtalelse om, hvorvidt han virkelig mener det, han sagde om, at han ville stile bevidst imod denne brugsstørrelse. Jeg tror, at det ærede medlem i hvert fald kommer i strid med den organisation, i hvilken han indtil for nylig var en meget fremtrædende tillidsmand.

Hvad angår spørgsmålet, om vi skal stramme renten, og om vi skal kræve optagelse af private lån forud, vil jeg gerne sige, at det er noget af det, der sker i praksis med hensyn til tillægsjord, og det er selvfølgelig noget, vi kan drøfte. Jeg mener dog, at her er et af de områder, hvor vi bør vente, til landbokommissionen har afgivet betænkning og forslag som følge deraf foreligger til behandling. For hvis vi ønsker at fremme en udvikling i retning af større enheder, i retning af den sammenlægning, som bliver følgen, og den bygningsudvidelse, som bliver nødvendig, er det et spørgsmål, om vi så ikke netop, om jeg må bruge det udtryk, skal lokke med lidt bedre lånebetingelser end dem, der i øvrigt er gængse på lånemarkedet. Jeg tror ikke, vi får nogen stærk udvikling i gang, hvis vi ikke gør et eller andet i den retning, og det vil jeg advare imod at vi på en måde låser af for ved netop at sige, at dér skal vi op på dagens rente og dagens vilkår; kræver vi det også, når vi går til det andet, bliver det nemt en stillestående udvikling, simpelt hen af mangel på kapital.

Det ærede medlem hr. Niels Ravn fremfører på ny — jeg tror, han har gjort det før — at vi burde have fulgt daværende folketingsmand Tesdorpf's forslag i 1949 om nedsættelse af en landbokommission. Det kunne vi selvfølgelig have gjort; men hvorfor gjorde det ærede medlem hr. Niels Ravns egen regering — nu siger jeg hans egen; jeg håber ikke, jeg generer venstre, de var jo også med — hvorfor gjorde den det ikke? Den havde 3 år til at gøre det i. Jeg synes i alt fald ikke, det er en bebrejdelse, der kan falde tilbage på mig. Jeg er dog den første af dem, der har haft mulighed for det, der har nedsat en sådan kommission, men det udelukker ikke, at kommissionen godt kan handle hurtigt. Det forsøger vi at gøre, og selv om det nok ikke er det almindelige indtryk i offentligheden, vil jeg sige, at også jeg mener, at kommissionen på det område, vi drøfter her, landbrugsstrukturen, har arbejdet ret effektivt.

Til spørgsmålet om, hvornår der kommer betænkning, kan jeg sige, at jeg håber, den kommer meget snart. Nu er det jo ikke formanden alene, der bestemmer, hvornår en betænkning skal komme, i alt fald ikke hvis man skal tage et rimeligt hensyn til kommissionens medlemmer, hvad jeg agter at gøre, og derfor tør jeg ikke garantere for, at den kommer før jul. Jeg tør heller ikke i dag garantere for, at betænkningen vil blive enstemmig, således at der ud fra den umiddelbart kan udarbejdes lovforslag, som vi på forhånd kan regne med tager skyldige hensyn, som virkelig er fordomsfri; og fordomsfrihed behøver ikke at betyde, at man udelukkende skal tage hensyn til den ene part. Jeg tør altså ikke garantere for, at et forslag kan komme så hurtigt, at det kan være gennemført så betids, at vi kan sige: dette forslag kan vi afvente. Men nu går dette lovforslag jo i udvalg, kan jeg forstå, og jeg skal ikke skynde mere på udvalget end nødvendigt. Jeg vil dog gerne henstille, at man ikke sylter denne sag i udvalget for at vente på det andet forslag. Det mener jeg ikke er berettiget.

I øvrigt vil jeg gerne sige både til det ærede medlem hr. Niels Eriksen og til det ærede medlem hr. Niels Ravn, at de har jo hver for sig lov til at have en mening om disse ting, uden at de behøver at afvente

[Landbrugsministeren.]

landbokkommissionens betænkning, og jeg må tilføje, at jeg tror ærlig talt ikke, deres mening vil påvirkes synderligt af betænkningen. Men det får vi også at se.

Må jeg sige til det ærede medlem hr. Niels Ravn, der talte om rod og forvirring og om administrative vanskeligheder, at jeg tror, han skyder fuldstændig over målet. Jeg har ikke fra administrationen hørt nogen klage over disse vanskeligheder, og jeg kan ikke selv finde nogen forvirring. Det glædede mig også, at det ærede medlem hr. Teichert lige sagde det modsatte, at det netop var klart, knivskarpt, letforståeligt, og jeg husker ikke flere tillægsord. Glæden og skuffelsen over karakteristikken fra henholdsvis det ærede medlem hr. Teichert og det ærede medlem hr. Niels Ravn gik sådan set næsten lige op.

Må jeg så sige til det ærede medlem hr. Morten Lange, at det med varierende brug behøver ikke absolut at være varierende efter det, der foregår ved ny udstykning. Jeg tror, vi har brug for vekslende brugsstørrelser og meget varierende udnyttelse af brugene, men det kan udmærket ske på de bestående brug. Vi har da også i loven lånemuligheder, der bevirker, at vi kan sætte ind her med en kombination af landbrug og gartneri, om det skal være.

Med hensyn til strukturændring som følge af vor indtræden i fællesmarkedet tror jeg, at Danmark dér er et af de lande, der møder med den bedste brugsstørrelse. Vi har forholdsvis de færreste små brug, og vi har den bedste jordarrondering i hele Europa.

Må jeg endelig sige til det ærede medlem hr. Morten Lange, at hans udtalelser om Skjern Å i denne forbindelse vidner om, at han også hører til dem, der ikke har sat sig ind i den sag.

Niels Eriksen: Det ærede medlem hr. Axel Sørensen sagde, at vi talte, som om vi var selvopgivende over for dansk landbrug. Jeg vil sandelig vende det om og sige, at det er det ærede medlem hr. Axel Sørensen, der er selvopgivende, når han tror, at alt kan bevares uændret. Vi ønsker at skabe en tilstand inden for dansk landbrug, der giver de unge erhvervsmuligheder på lige fod med unge i andre erhverv.

Når det ærede medlem hr. Axel Sørensen som begrundelse nævner, at der ikke er plads på landbrugsskolerne o. s. v., vil jeg bede det ærede medlem undersøge, hvordan forholdene er i vinter. Der er kun en enkelt eller ganske få landbrugsskoler, der er fuldt belagt. Der er landbrugsskoler, som mangler 100 elever i indeværende vinter. Der er måske mange årsager hertil, men det er i høj grad et spørgsmål om mistillid til den udvikling, vi er inde i inden for landbruget. Vi må fra lovgivningsmagtens side prøve at forbedre forholdene på dette område.

Det ærede medlem hr. Morten Lange sagde, at Amerika ligger langt herfra. Jeg kunne så også fortælle det ærede medlem lidt om udviklingen i Rusland, som jeg også har haft lejlighed til at følge. Når jeg nævnte tallene fra USA, er det, fordi de ikke adskiller sig stærkt fra tallene i vesteuropæiske lande, og de viser en ganske bestemt ting, nemlig at produktionen trods en afgang på 15 millioner arbejdere i landbruget eller indehavere af landbrug øgedes med 57 pct. ved hjælp af moderne teknik. Så er det, jeg siger, at den udvikling kender vi også herhjemme, og så kan det ikke nytte, at man taler om at bevare og bevare. Jeg tror ikke, der er nogen, der tvivler om min indstilling — det vil jeg også gerne sige til den højtærede landbrugsminister, der var i tvivl om, hvad jeg ønskede at bevare inden for landbruget — men vi må skabe en tilstand, hvortil teknikken også kan tilpasses, så der bliver økonomiske muligheder for dem, der skal arbejde inden for landbruget. Det er det, vi ønsker.

Så sagde det ærede medlem, at jeg havde talt om, at nu skulle de unge også belastes med højere renter. Han sagde: jeg synes, det er sørgeligt, at vi på grund af den økonomiske politik, der er ført, nu har Vesteuropas måske højeste rente her i Danmark. Hertil vil jeg sige: ønsker det ærede medlem, at vi skal have forskelsbehandling inden for landbouddommen? Skal de 90 pct., der må klare sig uden statslån, betale en rente på 9 pct., medens de andre måske kun skal betale en rente på 2, 3 eller 4 pct.? Er det rigtigt? Jeg stiller spørgsmålet.

Den højtærede landbrugsminister fortalte mig, at det er en gammel regel, at

[Niels Eriksen.]

udlånslovsforslaget fremsættes før december. Også det ved jeg, og jeg ved også, at der har været mange år, hvor det først er blevet fremsat hen i december — men det er en sag for sig. Jeg er absolut tilhænger af, at vi får lovforslagene i god tid, men i år foreligger der en ny situation. Den højtærede landbrugsminister har selv i landbokommissionen gang på gang presset på for at få en betænkning frem, og jeg har i mine ordførertaler hvert år ved behandlingen af denne lovgivning sagt, at vi stiller os afventende, fordi vi gerne vil se, hvad de sagkyndige folk, som er medlemmer af landbokommissionen, og som har forudsætninger for at udtale sig, siger om dette spørgsmål. Landbrugsministeren siger nu, at det er muligt, vi kan få betænkningen inden jul, selv om han ikke ved det med sikkerhed — jeg føler mig i øvrigt overbevist om, at hvis man havde sagt til kommissionen: nu vil vi have betænkningen inden jul, så var den kommet. Er det da så underligt, at jeg havde håbet, at landbrugsministeren ville have afpasset sit udlånslovsforslag derefter eller have fremsat forslag til en ny landbrugslov, som havde relation dertil?

Landbrugsministeren talte om gårde og sagde, at hvis min argumentation var rigtig, ønskede jeg gårde på over 1 000 tdr. land. Det ved landbrugsministeren meget godt at jeg ikke gør. Det er jo sådan, at den moderne teknik — det skal jeg ikke komme dybere ind på — kan tilpasses mange brugsstørrelser, men der er en bundgrænse, hvortil den ikke kan tilpasses, og det er den bundgrænse for brugsstørrelser, vi må finde ud af at få hævet på en sådan måde, at vi virkelig får en landbrugsstruktur, som kan give dansk landboudom tillid til, at der kan blive en fremtid inden for erhvervet.

Niels Ravn: Jeg har først et par bemærkninger til det ærede medlem hr. Axel Sørensen, der omtalte min stillingtagen til disse problemer omkring landbrugets strukturrationalisering som værende selvopgivende. Det, jeg har givet udtryk for, ærede medlem, med hensyn til brugsstørrelser, med hensyn til udstykningsmuligheder principielt i den nærmest kommende

tid, er for så vidt kun dette, at jeg har følt mig i nogen grad, i høj grad, kan jeg måske endda sige, i overensstemmelse med de synspunkter, den højtærede landbrugsminister i den seneste tid har givet udtryk for både med hensyn til brugsstørrelser og med hensyn til udstyknings fremtidsmuligheder. Det er det, det ærede medlem kalder en selvopgivende linje. Og så må jeg måske føje til efter at have lagt mærke til den stilling, som det ærede medlem har indtaget i dag og måske også i går, at er der nogen, der står på en selvopgivende linje, er det vist netop det ærede medlem, en linje, som man vist nærmest kan kalde den historiske radikalisme.

Den højtærede landbrugsminister har jeg også nogle enkelte bemærkninger til. Ministeren sagde, at vi holdt den samme tale, som vi nu havde gjort i nogle år. Det er måske nogenlunde rigtigt, højtærede minister, men det har dog vist sig, at denne tale har været i overensstemmelse med udviklingen, og det synes jeg i og for sig ikke man skal kritisere os for. Vi har holdt en tale, der har vist, at de synspunkter, vi fremførte i denne sag, var der hold i; det er jo dem, man i dag stort set følger og giver tilslutning til.

Den højtærede minister talte i denne forbindelse om min fordomsfri indstilling. Jeg forstod det sådan, at ordet fordomsfri nærmest skulle sættes i gæseøjne. Jeg vil heroverfor anføre, at såfremt den højtærede landbrugsminister for nogle år siden på disse områder havde været lidt mere fordomsfri, er det muligt, ja, så er jeg næsten sikker på, at vi i dag havde været et stykke videre fremme ad den vej, som udviklingen jo har vist vi skulle gå. Vi har ment, at det måtte være lovgivningsmagtens opgave at være et lille skridt foran udviklingen, at den skulle føre an i den udvikling, der skulle komme, i stedet for at komme haltende bagefter; nu begynder vi altså at registrere en udvikling, som allerede har fundet sted.

Så har jeg en enkelt bemærkning i anledning af det, der er blevet sagt om lovenes overensstemmelse eller måske snarere mangel på overensstemmelse. Den højtærede landbrugsminister citerede det ærede medlem hr. Teichert, der havde sagt, at det stod klart, det stod knivskarpt formuleret,

[Niels Ravn.]

hvorledes denne lovgivning skulle administreres.

Jeg har naturligvis ikke med mine bemærkninger overhovedet tænkt mig at ville kritisere administrationen eller administrationens måde at tage disse ting på. Jeg har selv på disse områder kun de bedste erfaringer. Jeg har fået en udmærket støtte, når jeg har haft brug derfor, for jeg beundrer nærmest administrationen for, at den kan finde rundt i den jungle, der her er tale om. Men det, jeg har påvist, er bl. a. dette, at der på et meget afgørende område med hensyn til sammenlægning af de små brug til større enheder er en åbenbar uoverensstemmelse mellem bestemmelserne i statshusmandslovens § 58 og bestemmelserne i lov om landbruget §§ 25 og 27, idet de første er langt mere vidtgående. Det gør, at vi gang på gang kommer i den situation, at skal en sag afgøres, sker det på den måde, at man anmodes om uanset bestemmelserne i den ene lov at træffe beslutning i henhold til den anden lov, skønt det helt og fuldt er de samme problemer, disse love beskæftiger sig med, nemlig sammenlægning af de for små ejendomme. Det er det, jeg har villet pege på, og jeg mener, at det er rimeligt, at vi i den kommende lovgivning søger at opnå snæver overensstemmelse her.

Jeg må måske tage den højtærede ministers svar på mit sidste spørgsmål om, hvorvidt vi skal afvente landbokommisionens svar på disse områder, som i hvert fald et halvt tilsagn. For det første sagde den højtærede landbrugsminister, at han ventede, at denne betænkning kom meget snart, men den højtærede minister ville ikke skynde på udvalgets arbejde. Jeg forstår det sådan, at der skulle være en mulighed for, at vi måske kunne vente denne betænkning og have den, inden vi skal afslutte arbejdet i det udvalg, som jeg forstår lovforslaget skal henvises til.

Axel Sørensen: Jeg skal ganske kort svare de to ærede ordførere, de ærede medlemmer hr. Niels Ravn og hr. Niels Eriksen, og begrunde mine udtalelser eller i hvert fald fremføre mine argumenter for dem.

De herrer argumenterer med, at jeg skulle have sagt, at landbruget er selvopgivende. Jeg har aldrig set, at pressen i byerne

har skrevet om landbrugets vanskeligheder, men jeg har set landbrugets egne udøvere skrive om, hvor vanskeligt det er; de muligheder, de dér fremfører, stiller ikke landbrugserhvervet i et gunstigt lys for de unge, der lytter til, hvad de gamle fortæller. Dermed har landbrugerne selv dannet grundlaget for den flugt, der går fra land til by. I min argumentation har jeg sagt: hvis man havde en fornuftig jordlovgivning, så havde man måske også noget af det menneskemateriale, som det almindelige gårdbrug eftertragter, nemlig de drenge eller piger eller unge mennesker, der kommer fra husmandsbruget, og som er et godt medhjælperredskab i det lidt større gårdbrug. Det er den linje, man selv er med til at ødelægge, når man taler om, at de mindre landbrugs tid er forbi. Jeg mener omvendt, at det mindre landbrug økonomisk kan klare sig, hvor det drives i takt med tiden — det viser alle vore skatteopgivelser — i modsætning til mange af de større brug. Det mindre landbrug er samfundsmæssigt betonet i hele sin udvikling — det viser mange ting — og det giver menneskelig lykke for ejerne af disse brug; de kan overse deres arbejde i modsætning til ejerne af de brug, hvor man, som det blev nævnt, ikke kunne få medhjælp, men måtte gennem hele arbejdet selv. Det var det, jeg begrundede mine udtalelser med, og det er det, jeg har ønsket at klargøre over for de ærede ordførere.

Morten Lange: Jeg vil lige sige til det ærede medlem hr. Niels Eriksen, at jeg gjorde mit allersomyderste bedste for at udtrykke mig klart angående renten, og jeg er også helt sikker på, at jeg gjorde det, for jeg sagde, at så længe man ikke fik et normalt lavt renteniveau, ville vi gå ind for en hvilken som helst lov, som på en fornuftig måde gav en lavere rente. Selvfølgelig er det — det er klart — uretfærdigt over for dem, der skal betale en højere rente; men det er dog trods alt et fremskridt, en fordel, at der enkelte steder kommer et fornuftigt renteniveau frem. Nå, det bliver vi sikkert ikke enige om. Men måske vil det ærede medlem sammen med mig gå med ind i bestræbelser for at få rentefoden ned; så var vi dog enige om én ting til en afveksling.

[Morten Lango.]

Vi bliver derimod ikke enige om, at eksemplet fra USA skulle være særlig interessant; vi bliver lige så lidt enige ved at tage Sovjetunionen; så kunne vi også tage Kina, og hvilke andre områder vi ellers kunne finde på, hvor man ikke har balance i landbrugets struktur, sådan som den højtærede landbrugsminister så smukt skildrede at vi har det herhjemme. Jeg synes ikke, at disse tal har stor interesse; vi kan udmærket holde os til det hjemlige og tage et nogenlunde skøn over, hvorledes antallet af brug vil udvikle sig. Eksemplerne fra andre lande er mere vildledende end vejledende, fordi det er helt andre strukturer, der er tale om. Jeg ved ikke, om det ærede medlem hr. Niels Eriksen har aflagt besøg i de overordentlig tilbagestående områder, som også findes i USA; en lille mand i et lille hus med 3 majsstrå udenfor, hængende på en bjergskrænt! Den slags brug er ved at uddø og må uddø, og den slags problemer har vi jo ikke her i landet.

Til den højtærede landbrugsminister må jeg sige, at jeg har sat mig en hel del ind i sagen om Skjern Å og gennem mange herrens år har interesseret mig for afvanding og dens konsekvenser. Jeg har også med interesse fulgt Hedeselskabets næsten religiøse indstilling til afvanding. Jeg kender de fleste af de sager, og det er meget svært at komme med en helt udtømmende analyse af, hvad der vil ske, når man afvander, men jeg ved, at min tiltro til, at Hedeselskabet kan gøre det, er overordentlig begrænset. Som sagt, det er ikke alene spørgsmålet om, hvorvidt dalbunden er god; det gælder også om, hvad der sker i baglandet o. s. v. Jeg tror ærlig talt, at ligesom vi nu snakker om, at vi skal afvente en landbokommission, således kunne vi såmænd lade Skjern Å løbe i fred et stykke tid, mens vi afventer en afvandingskommissions undersøgelser. Det var lidt af en sidebemærkning. Men når den højtærede landbrugsminister er blevet så følsom på

dette åområde, vil jeg gerne bore lidt yderligere i såret, for jeg tror, den højtærede landbrugsminister har dårligere rådgivere.

Ellers skal jeg ikke lægge mig ud med den højtærede landbrugsminister ved denne lejlighed, blot tilføje en lille bemærkning. Jeg tilrådede, at eksperimenterne fik et bedre fodfæste i lovgivningen; hertil svarede den højtærede minister, at det kunne jo finde sted uden for lovgivningsområdet. Ja, det kan det selvfølgelig, det skal det også, og måske kunne det lidt mere eksperimentelle føre til, at den lave rente, som det ærede medlem hr. Niels Eriksen er så ked af, lidt nemmere fik sin berettigelse.

Jeg tror, at mange af disse ting kommer i et klarere lys, når vi får landbokommissionens betænkning, men så bliver der helt andre store opgaver at tage op, og som sagt, vi må se nærmere på det i udvalget.

Bækgaard: Det er ikke for at forlænge diskussionen, men jeg vil gerne fremsætte en bemærkning vedrørende problemet lav rente, hvorom den højtærede landbrugsminister sagde, at det var noget, der skulle være tillokkende. Jeg vil da gerne spørge den højtærede minister: skal det være sådan, at der skal være noget tillokkende ved lav rente og deslige, skal landbruget være et erhverv, hvor man hænger med en vis ting i vandskorpen, skal vi fortsat i forhold til andre erhverv ikke betales for det arbejde, vi udfører? Hvis vi skal have dette med „tillokkende“, så tror jeg, at landbrugsministeren skal gå ind på i det kommende lovforslag at give det frie initiativ så gode kår som muligt f. eks. med hensyn til sammenlægning og afskrivning. F. eks. er jordlovsudvalget i hvert fald et udvalg, der har en dårlig klang i landbrugskredse.

Landbrugsministeren (Skytte): Må jeg om det sidste sige, at jordlovsudvalgets funktioner er mangesidige. Det er et travlt

[Landbrugsministeren.]

optaget udvalg med en stor embedsmandsstab, som også har meget at lave, og det er i dag i dansk administration aldeles uundværligt. Om det har en dårlig klang i de kredse, det ærede medlem færdes i, må jordlovsudvalget tage med; det er der for så vidt ikke noget at gøre ved.

Til de bemærkninger, der er faldet fra det ærede medlem hr. Niels Eriksen, vil jeg i øvrigt gerne sige, at det ligger vel sådan i dag, at hverken det ærede medlem eller jeg ved, hvilke brugsstørrelser der bliver fremtidens. Det er der vel ingen af os der kan sige. Derfor har jeg lidt imod, at man på forhånd lægger sig fast i og for sig også på bestemte mindstestørrelser. Det, vi stiler imod — det vil jeg gerne sige til det ærede medlem hr. Bækgaard — i relation til den støtte, der kunne være tale om, er, at man frivilligt får lov til uden indgreb fra nogen side at sammenlægge til større enheder, end man har i dag. Men netop fordi det er frivilligt og skal være frivilligt, tror jeg, det er en udvikling, der højst sandsynligt vil gå meget langsomt, hvis vi ikke tilrettelægger forholdene sådan, at der er en ekstra mulighed; og til bedømmelse af, om udviklingen skal støttes, vil det være af betydning, om det er en udbredt opfattelse, at den udvikling, vi stiler imod, er den rigtige, om det er noget, der bør fremmes af hensyn til dansk landbrugs konkurrenceevne frem i tiden. Hvis det er det — det er noget, jeg har været inde på gentagne gange — bør vi overveje, om vi skal støtte denne udvikling ud over den støtte, der ligger i, at man frivilligt kan gennemføre noget sådant.

Så vil jeg endelig sige til det ærede medlem hr. Morten Lange vedrørende Skjern Å, at når jeg udtalte mine tvivl om, hvorvidt det ærede medlem kendte til dette spørgsmål, var det, fordi jeg troede, og det regner jeg fremdeles med, at en mand, der kender til denne sag, ikke kan fremsætte en så overlegen forfladiget udtalelse som den, det ærede medlem kom med i sit første indlæg. I øvrigt har jeg handlet i overensstemmelse med loven og i overensstemmelse med bevillingsmyndighederne, som indtil denne dag ikke har gjort indsigelse mod det skridt, jeg har taget.

(Kort bemærkning).

Niels Eriksen: Jeg var glad for en del af de sidste udtalelser, den højtærede landbrugsminister fremsatte. De er i høj grad i relation til det, jeg også ønsker, nemlig at der skal være større mulighed for frivillig sammenlægning, i det hele taget for en frivillig tilpasning til de brugsstørrelser, som man må anse for de mest hensigtsmæssige. Men netop derfor kan jeg ikke forstå, hvorfor den højtærede landbrugsminister kommer med et lovforslag, før vi måske skal komme til enighed om sådanne udviklingslinjer, et forslag, der netop lægger udviklingen i bånd, således at der ingen muligheder bliver for frivillig manøvrering, idet grænserne bliver ganske overordentlig snævre. Det er en sådan udvikling, vi vil forebygge nu på et tidspunkt, hvor vi har mulighed for at få den frihed, der er aldeles afgørende og nødvendig.

Formanden: Må jeg i al stilfærdighed gøre opmærksom på, at der også kan forventes lange forhandlinger om de øvrige punkter på dagsordenen.

Landbrugsministeren (Skytte): Jeg skal afkorte denne forhandling og blot sige, at når det ærede medlem hr. Niels Eriksen har denne indstilling, ville det for så vidt være mere klart, om det ærede medlem klart gik imod et forslag som det foreliggende; det ærede medlem ved jo på forhånd, hvad han vil, altså tog et klart standpunkt, stod op og sagde: fra i dag vil venstre ikke medvirke til udstykning. Jeg ville ikke i første omgang opfordre det ærede medlem til denne udtalelse, men han har i og for sig selv været ude om det, når jeg gør det nu.

Hermed sluttede forhandlingen.

Lovforslagets overgang til anden behandling vedtoges uden afstemning.

Teichert: Jeg foreslår, at lovforslaget henvises til et udvalg på 17 medlemmer.

Uden forhandling eller afstemning vedtoges dette forslag.

Den næste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om udlån til arbejderboliger på landet.

(Lovforslaget findes i tillæg A. sp. 425, fremsættelsen i tidenden sp. 1226).

Lovforslaget sattes til forhandling.

Bladt: Jeg vil gerne udtale min tilfredshed med, at lovforslaget om udlån til arbejderboliger på landet er fremsat på et noget tidligere tidspunkt, end tilfældet har været de to forudgående år, hvor forskellige omstændigheder medførte, at lovforslagene først blev gennemført i februar-marts. Denne gang skulle der være nogen mulighed for at få lovforslaget gennemført i januar måned, således at man i god tid kan komme i gang med byggeriets forberedelser ude i landet.

Det foreliggende lovforslag indeholder intet nyt ud over en forhøjelse af lånesatserne og rådighedsbeløbene. De foreslåede lånesatser er de største, vi hidtil har set. Byggelånet, der sidste år blev sat op med 2 000 kr., er denne gang forhøjet med 5 500 kr. fra 26 500 kr. til 32 000 kr., medens det beløb, der kan ydes i særlige tilfælde, uændret er sat til 2 000 kr. Jordkøbslånet er forhøjet med 200 kr. fra 1 800 kr. til 2 000 kr., dog således at der i visse tilfælde kan ydes lån op til 2 500 kr. Endelig indeholder lovforslaget en forhøjelse på 500 kr. af det særlige lån til forskellige installationer fra 2 000 kr. til 2 500 kr. I alt indeholder lovforslaget en forhøjelse af et normalt statslån til en arbejderbolig på 6 200 kr.

Vi kan sikkert alle være enige om, at det havde været ønskeligt, om vi kunne have undgået disse forhøjelser, men det er ikke muligt, hvis vi skal fastholde lovens forudsætninger. De foreslåede forhøjelser er fremkommet efter indstilling fra jordlovsudvalget og begrundet i prisudviklingen, og vi ved jo, at der særlig i det sidste år har været meget betydelige prisstigninger på byggeriets område. Jeg går ud fra, at de foreslåede forhøjelser kun dækker de forøgede udgifter ved opførelsen af en arbejderbolig.

Jeg vil dernæst udtale min tilfredshed med, at lovforslaget også indeholder en ajourføring af rådighedsbeløbet med 5 mill. kr. til byggeri i henhold til lovens kap. IV og 1 mill. kr. til byggeri i henhold til kap. VI.

Rådighedsbeløbet har været uændret siden 1954, og med de årlige forhøjelser af lånebeløbene — ikke mindst på baggrund af det foreliggende lovforslag — må en ajourføring anses for at være nødvendig, hvis vi skal opretholde byggeriet i et blot nogenlunde rimeligt omfang.

Det fremgår af bemærkningerne til lovforslaget, at der på grundlag af de indkomne ansøgninger i finansåret 1961-62 vil være behov for meddelelse af lånetilsagn til opførelse af 660 arbejderboliger. Denne kendsgerning er udtryk for, at der stadig er et betydeligt behov for disse arbejderboliger.

Så meget om selve lovforslaget, men jeg vil gerne her ved første behandling fremdrage et forhold, som har givet anledning til en del misforståelse ude i landet.

Vi gennemførte i 1959 en lovændring, hvorefter der blev skabt mulighed for at få indført et lån på ejendommen som en førsteprioritet, mod at statslånet blev rykket tilbage. Derved blev der givet ejeren mulighed for at gennemføre forbedringer ved huset eller at foretage installationer og lignende. Denne lovændring gjaldt dog kun for huse, der var bygget efter 1. april 1959, og ville først få reel betydning efter en årrække, idet der er en bestemmelse om, at begge lån tilsammen skulle holdes inden for rammerne af ejendomsskyldværdien. Først når statslånet er bragt længere ned og ejendomsskylden eventuelt er gået højere op, ville der blive en lånemulighed. Jeg rejste dengang spørgsmålet om en lignende lovændring for de huse, der var bygget før 1959, og dette blev gennemført året efter. Det er klart, at for de noget ældre huse ville der være en større lånemulighed, men i henhold til loven skal statslånet konverteres efter de samme regler, som blev gennemført i 1959 for de nye huse, hvor byggelån og jordkøbslån blev slået sammen til ét lån og der blev indført ændrede forrentnings- og afdragsvilkår. Denne konvertering blev også gjort obligatorisk ved fremtidigt ejerskifte, hvilket medførte, at renteefterbetalingskravet blev gjort gældende. Dette beløb blev kapitaliseret og lagt oven på statslånet, og dette er helt rimeligt ved ejerskifte, fordi beløbet kan indgå som en del af købesummen, men renteefterbetalingskravet gøres også gældende, hvor en mand ønsker at indføre en førsteprioritet på ejendommen. Der-